

UN LOT DE MONEDE ROMANE IMPERIALE DIN TEZAURUL DE LA RACOVA-CHETRIȘ, JUD. BACĂU

Eugenia Antonescu, Steluța Gramaticu

A lot of Roman imperial coins from the hoard of Racova - Chetriș, Bacău county

Summary: In the study, the authors present a lot of 15 Roman imperial coins from the hoard discovered in 1951 in Racova-Chetriș commune, Bacău County. The deposit unearthed in 1951 is composed of 237 roman deniers, ranging from emperors Otho to Septimius Severus, with the most recent coin dating from 193-196 AD. The hoard wasn't fully recovered, a fact that made possible the later gathering of the presented lot. In 1958, the first author was appointed teacher at the Elementary School in Chetriș. She received a number of 15 roman silver coins, from the school director, Ion Dinu and her pupils, donating them to the Iulian Antonescu History Museum in Bacău. The 1958 lot of deniers is composed of issues from Domitian (1), Hadrian (4), Antoninus Pius (6 – among which 3 are type Diva Faustina (Major), Marcus Aurelius Caesar and Faustina Minor) and Marcus Aurelius (4 – among which 3 are type Divus Antoninus, Diva Faustina (Minor) and Lucilla).

The 1951 hoard, for the most part, doesn't contain coins from Domitian and Nerva, a fact that raised some questions. The presence of the denier issued by Domitian confirms that the absence of his coins was just accidental. It was caused by the fact that the hoard was not fully recovered and also by the low number of his coins, in relation with the issues of the other emperors. The remaining deniers, from Hadrian, Antoninus Pius and Marcus Aurelius belong to types of issues that are not found in the 1951 hoard, thus contributing to a better knowledge of the structure of the Racova-Chetriș hoard.

Keywords: imperial coins, hoard, Roma Empire, roman deniers

În acest studiu, vă prezentăm un mic lot de monede romane imperiale din tezaurul descoperit în anul 1951, în comuna Racova-Chetriș, jud. Bacău, situată în vestul Podișului Moldovei, pe malul stâng al Siretului¹. Depozitul monetar, alcătuit din denari romani imperiali, a

¹ B. Mitrea, Începuturile migrației popoarelor în regiunea est-carpatică și tezaurul de monede romane imperiale de la Racova-Chetriș, jud. Bacău, în *Memoria Antiquitatis*, 2,

fost aflat în satul Racova², în grădina unui localnic, Tudor Romanet, pe malul pârâului cu același nume. Localnicul a declarat descoperirea mult mai târziu, în 1953, când a predat monedele autorităților locale din comună, cu precizarea că ar fi găsit circa 300 de exemplare. El ar fi predat un număr de aproximativ 280 de piese Sfatului Popular local, care le-a înaintat autorităților din Bacău. O parte dintre monede s-ar fi împărțiat, astfel că astăzi sunt cunoscute doar 237 exemplare. În studiul dedicat publicării tezaurului de la Racova-Chetriș, Bucur Mitrea înscrie 227 exemplare ce se păstrează în colecțiile Muzeului de Istorie și Arheologie din Piatra Neamț și 10 monede de la Muzeul Național de Antichități (azi, în cadrul Institutului de Arheologie Vasile Pârvan din București)³. Având în vedere modul în care s-a adunat tezaurul, nu este exclus ca și pe viitor să ne mai confruntăm cu apariția unor piese din această descoperire.

Dintr-o astfel de situație au rezultat și monedele pe care le vom descrie aici. În anul 1958, după absolvirea Facultății de Istorie, secția de Istorie veche și arheologie, prima semnatară a acestui articol, Eugenia Antonescu, am obținut repartiția în Regiunea Bacău, fiind numită profesoară la catedra de istorie a Școlii elementare din comuna Chetriș. În cele câteva luni de zile petrecute în localitate, până la transferarea ulterioară la Muzeul din Bacău, am primit treptat de la directorul școlii, Ion Dinu și de la elevii mei un număr de 15 monede romane de argint. După plecarea mea la muzeu, piesele au ajuns în casa părintească din Gâdinți, jud. Neamț, lângă orașul Roman, nemaștiind nimic de soarta lor până la decesul părinților. Câteva decenii mai târziu, monedele au fost donate Muzeului de Istorie din Bacău, pe care îl anunțasem în prealabil de existența lor și de bunele mele intenții de a le dona⁴. Ele au constituit obiectul unei comunicări susținute în anul 1997 în cadrul Sesiunii Anuale a Muzeului de Istorie „Iulian Antonescu” din Bacău⁵.

1970, p. 251-280.

² Satul Racova, ce aparținea în 1951 comunei Chetriș, jud. Bacău, nu mai există astăzi, fiind comasat cu satul Tamași, jud. Bacău. Satul Chetriș este subordonat din punct de vedere administrativ tot comunei Tamași.

³ B. Mitrea, *op.cit.*, p. 251-255.

⁴ Finalizarea oficială a donației, ce cuprindea multe alte obiecte cu caracter istoric, documentar și memorialistic de diferite genuri: mobilier, textile, metal, porțelan, faianță, cărți și fotografii, a avut loc în anul 2012.

⁵ Eugenia Antonescu, „*Un lot de monede imperiale romane din tezaurul de la Chetriș*”, comunicare care a fost susținută în cadrul Simpozionului Național „Vasile Pârvan”, ediția

Nu există nici o îndoială că lotul nostru face parte din tezaurul aflat în anul 1951, dacă avem în vedere același loc de descoperire în comuna Racova-Chetriș, timpul destul de scurt de la aflarea depozitului și structura asemănătoare, complementară a acestuia cu restul tezaurului⁶. Un argument că monedele fac parte din respectivul tezaur îl constituie mărturia primilor deținători că ele au provenit din același loc cu cele din descoperirea inițială. Astfel, tezaurul de la Racova-Chetriș însumează astăzi 252 de denari romani imperiali.

Starea de conservare a lotului este în general bună, deși diferă de la un denar la altul. La început, monedele aveau pe alocuri o patină verde, altelei neagră, cu pete de murdărie, ce au fost îndepărtate prin curățarea lor cu mijloace specifice în laboratorul Muzeului Național de Artă al României⁷. După acest proces, greutatea totală a pieselor a ajuns la 46,136 g. Cea mai ușoară monedă, de la Marcus Aurelius caesar, are 2,34 g în timp ce, cea mai grea are 3,38 g. Cea din urmă monedă este și cea mai recentă din lotul nostru, fiind emisă puțin mai târziu de același împărat pentru soția sa defunctă, Diva Faustina (Minor). Greutatea medie a pieselor măsoară 3,07 g, fiind asemănătoare valorii întregului tezaur.

Catalogul monedelor

Domitian (81-96 p.Chr.)

Av. IMP CAES DOMIT AVG – GERM P M TR P XV. Cap laureat spre dreapta.

Rv. IMP XXII COS XVII CENS P P P. Minerva stând spre stânga, ține în mână dreaptă un fulger și își sprijină mâna stângă pe o sulică.

La picioarele ei, în câmp dreapta, un scut. Cerc perlat.

1. AR ↓ 3,31 g; 17,6 × 18,5 mm.

BMC II, p. 344, nr. 234; RIC II, p. 176, nr. 192, Roma, anii 95-96 p.Chr.

Hadrian (117-138 p.Chr.)

XXXII, organizat de Muzeul județean de Istorie „Julian Antonescu” din Bacău, în zilele de 24-25 octombrie 1997.

⁶ B. Mitrea, *op.cit.*, p. 252, menționează descoperirea la Racova, jud. Bacău a doi denari romani de la Faustina Major (tip Aeternitas) și Marcus Aurelius (171 p.Chr.) înainte de 1906, dar este vorba de o altă localitate cu acest nume situată la nord de orașul Bacău, lângă Buhuși.

⁷ Curățarea monedelor și efectuarea măsurătorilor lor au fost realizate de Mircea și Florin Făgărășeanu, precum și de Aldo Chivulescu, cărora le mulțumesc cu căldură.

Av. IMP CAES TRAIAN HADRIANO AVG DIV[I TRA]. Bust laureat, cuirasat și drapat spre dreapta.

Rv. PARTH F DIVI NER NEP P M TR P COS; în exergă, CONCORD. Concordia șezând pe tron spre stânga, ține în mâna dreaptă o pateră. Sub scaun, un corn al abundenței. În câmp dreapta, lângă tron, statuia lui Spes spre stânga. Cerc perlat.

2. AR ↓ 3,20 g; 17,4 × 19,4 mm.

BMC III, p. 239, nr.17; RIC II, p. 340, nr. 9, grupa II, Roma, anul 117 p.Chr.

Av. [HADRIANVS] – AVG COS III P P. Cap spre dreapta.

Rv. FIDES – P – VBLICA. Fides stând spre stânga, ține în mâna dreaptă un coș cu fructe și în mâna stângă spice de grâu. Cerc perlat.

3. AR ↓ 2,77 g; 17,4 mm.

BMC III, p. 320, nr. 629; RIC II, p. 368, nr. 241A, Roma, anii 134-138 p.Chr.

Av. HADRIANVS – AVG COS III P P. Cap spre dreapta.

Rv. SPES – P R. Spes mergând spre stânga, ține în mâna dreaptă o floare și cu mâna stângă își trage veșmântul. Cerc perlat.

4. AR ↓ 3,30 g; 17,2 × 17,9 mm.

BMC III, p. 332, nr. 734; RIC II, p. 371, nr. 274, Roma, anii 134-138 p.Chr.

Av. HADRIANVS – [AVG COS] III P P. Cap spre dreapta. Cerc perlat.

Rv. VICTOR – IA AVG. Victoria șezând spre stânga, ține în mâna dreaptă o cunună și pe brațul stâng o ramură în sus. Cerc perlat.

5. AR ↓ 3,12 g; 16,9 × 17,3 mm.

BMC III, p. 336, nr. 771; RIC II, p. 373, nr. 286, Roma, anii 134-138 p.Chr.

Antoninus Pius (138-161 p.Chr.)

Av. IMP T AEL CAES HA – DR ANTONINVS. Cap spre dreapta.

Rv. AVG PI – VS P M T – R P CO – S II P P. Două mâini împreunate ce țin un caduceu și două spice de grâu. Cerc perlat.

6. AR ↓ 3,36 g; 16,1 × 16,9 mm.

BMC IV, p. 13, nr. 65; RIC III, p. 30, nr. 37, a doua emisiune, Roma, anul 139 p.Chr.

Av. ANTONINVS – AVG PIVS P P. Cap laureat spre dreapta,

Rv. COS – IIII. Un fulger înaripat deasupra unui altar împodobit.

Cerc perlat.

7. AR ↓ 3,18 g; 16,8 × 18,5 mm.

BMC IV, p. 78, nr. 537; RIC III, p. 43, nr. 137, Roma, anii 145-161 p.Chr.

Av. ANTONINVS AVG PIVS P P TR P XXII. Cap laureat spre dreapta. Cerc perlat.

Rv. FELICITATI – AVG COS IIII. Felicitas stând spre stânga, ține în mâna dreaptă un glob, iar în mâna stângă un corn al abundenței.

Cerc perlat.

8. AR ↓ 3,13 g; 17,3 × 18,9 mm.

BMC IV, p. 138, nr. 931; RIC III, p. 60, nr. 285(a), Roma, anii 158-159 p.Chr.

Antoninus Pius : Diva Faustina

Av. DIVA – FAVSTINA. Bust spre dreapta.

Rv. CONSECR – ATIO. Păun mergând spre dreapta, cu capul întors spre stânga. Cerc perlat.

9. AR ↑ 2,94 g; 17,5 × 18,1 mm.

BMC IV, p. 66, nr. 475; RIC III, p. 73, nr. 384, Roma, după moartea ei în anul 141 p.Chr.

Antoninus Pius : Marcus Aurelius caesar

Av. AVRELIVS CAE – SAR AVG P II F COS. Cap spre dreapta.

Rv. PIETAS AVG. Cuțit, stropitoare, cană, *lituus* și *simpulum*. Cerc perlat.

10. AR ↓ 2,34 g; 16,9 × 18,3 mm.

BMC IV, p. 42, nr. 276; RIC III, p. 79, nr. 424a, Roma, anii 140-144 p.Chr.

Antoninus Pius : Faustina Minor

Av. FAVSTINA – AVGVSTA. Bust drapat spre dreapta. Cerc perlat.

Rv. [A]VGVS – TI – P II FIL. Spes stând spre stânga, ține în mâna dreaptă o floare și cu mâna stângă își trage veșmântul. Cerc perlat.

11. AR ↑ 2,76 g; 16,1 × 16,8 mm.

BMC IV, p. 168, nr. 1106; RIC III, p. 93, nr. 497, Roma, după 145 p.Chr., anul căsătoriei cu Marcus Aurelius.

Marcus Aurelius (161-180 p.Chr.)

Av. IMP M AVREL ANTONINVS AVG. Cap spre dreapta. Cerc perlat.

Rv. PROV DEOR TR P XVI COS III. Providentia stând spre

stânga, ține în mână dreaptă un glob și în mână stângă cornul abundenței. Cerc perlat.

12. AR ↓ 3,32 g; 17,8 × 18,5 mm.

BMC IV, p. 409, nr. 188; RIC III, p. 217, nr. 50, Roma, anii decembrie 161-decembrie 162 p.Chr.

Marcus Aurelius : Divus Antoninus

Av. DIVVS ANTONINVS. Cap spre dreapta. Cerc perlat.

Rv. CONSECRATIO. Rug funerar cu patru niveluri decorate cu ghirlande, având deasupra o quadrigă. Cerc perlat.

13. AR ↓ 3,16 g; 17,1 × 18,9 mm.

BMC IV, p. 394, nr. 56; RIC III, p. 247, nr. 436, Roma, după anul 161 p.Chr.

Marcus Aurelius : Diva Faustina

Av. DIVA FAV – STINA PIA. Bust drapat spre dreapta. Cerc perlat.

Rv. CON – SECR – ATIO. Altar împodobit cu ramuri, cu ușile duble închise. Cerc perlat.

14. AR ↓ 3,38 g; 17,1 × 17,5 mm.

BMC IV, p. 491, nr. 727; RIC III, p. 273, nr. 746, Roma, anii 176-180 p.Chr.

Marcus Aurelius : Lucilla

Av. LVCILLA – AVGVSTA. Bust drapat spre dreapta. Cerc perlat.

Rv. IVNO – R – EGINA. Juno cu vâl stând spre stânga, ține în mână dreaptă o pateră și în mână stângă un sceptru. La picioarele zeiței, în câmp stânga, un păun abia vizibil. Cerc perlat.

15. AR ↓ 2,86 g; 18,2 × 18,5 mm.

BMC IV, p. 431, nr. 339; RIC III, p. 275, nr. 772, Roma, anii 164-169 p.Chr.

Așa cum reiese din catalog, lotul de denari din 1958 este alcătuit din emisiuni de la Domitian (1 ex.), Hadrian (4 ex.), Antoninus Pius (6 ex. dintre care 3 monede dedicate membrilor familiei: de tip Diva Faustina (Major), Marcus Aurelius caesar și Faustina Minor) și Marcus Aurelius (4 ex., dintre care 3 piese de tip Divus Antoninus, Diva Faustina (Minor) și Lucilla). În cea mai mare parte a tezaurului, cea din 1951, nu se regăsesc monede de la Domitian și Nerva, situație ce a ridicat semne de întrebare⁸. Emisiunile de denari de la acest împărat sunt o prezență obișnuită în tezaurele descoperite

⁸ B. Mitrea, *op.cit.*, p. 260.

în Moldova, dar ele constituiau o excepție în depozitul de la Racova-Chetriș. Apariția piesei de la Domitian (anii 95-96 p.Chr.) confirmă că absența monedelor sale era doar întâmplătoare. Ea a fost determinată de faptul că tezaurul nu a fost recuperat integral, dar și de numărul redus de piese în raport cu emisiunile celorlalți împărați. Un indiciu în acest sens este oferit de structura tezaurului de denari romani de la Oboroceni, jud. Iași, care se încheie tot cu emisiuni de la Septimius Severus⁹. Dintr-un total de 735 de monede, doar 5 exemplare au fost emise în vremea lui Domitian, având o proporție de 0,68 % din total. Ponderea acestui împărat reprezentat doar de un exemplar în depozitul de la Racova-Chetriș este mult mai mică (0,39 %), dar este relativă, dat fiindcă depozitul nu a fost adunat în întregime. În continuare nu avem monede de la Nerva, așa cum s-a constatat și în cea mai mare parte a depozitului, dar absența lor este de asemenea aleatorie.

Lotul nostru completează însă emisiunile din vremea lui Hadrian cu patru denari. O piesă emisă în 117 se adaugă altor două exemplare emise în același an, dar reprezintă un tip diferit (Concordia). Celelalte trei monede datate în perioada anilor 134-138 p.Chr. se alătură unui număr de circa 10 exemplare bătute în același interval; ele aparțin însă unor emisiuni inedite, ce nu se regăsesc în structura tezaurului din 1951. Proporția emisiunilor lui Hadrian în tezaur se ridică la 16,26 %.

De la Antoninus Pius, avem trei denari cu efigia sa, dintre care primul emis în anul 139 p.Chr. , urmat de unul bătut între anii 145-161 p.Chr. și ultimul din perioada 158-159 p.Chr. Toate aceste piese reprezintă tipuri deosebite de revers față de cele din depozitul principal. Această situație se constată și în ceea ce privește emisiunile dedicate membrilor familiei, cea cu efigia Faustinei Major de tip *Diva* (după 141 p.Chr.), cele pentru Marcus Aurelius caesar (140-144 p.Chr.) și Faustina Minor (145-161 p.Chr.). Proporția monedelor de la primul dintre Antonini se ridică la 36,50 %.

Emisiunile de la Marcus Aurelius sunt variate și tot necunoscute cele mai mari părți din depozit: un denar cu efigia sa din anii 161-162 p.Chr. și trei exemplare consacrate familiei sale: o piesă de tip *Divus Antoninus* (161 p.Chr.), o alta de tip *Diva Faustina* (Minor) din perioada post 176 p.Chr. și o monedă de la Lucilla (164-169 p.Chr.). Din acest motiv, faptul că monedele din lotul nostru aparțin unor tipuri de emisiuni ce nu se regăsesc în tezaurul din 1951 contribuie la o mai bună cunoaștere a compoziției

⁹ B. Mitrea, Emilia Zaharia, *Descoperirea monetară de la Oboroceni (r. Pașcani, reg. Iași) și importanța sa istorică*, în *Arheologia Moldovei*, 5, 1967, p. 86.

descoperirii de la Racova-Chetriș. Fragmentul nostru nu aduce modificări în datarea tezaurului de la Racova-Chetriș, care rămâne neschimbată, acesta fiind îngropat cândva după anii 193-196 p.Chr.

Monede asemănătoare cu cele din tezaurul de la Racova-Chetriș au circulat pe un areal mare din Moldova de la răsărit de Carpați. În multe tezaure de denari romani imperiali din Moldova se constată frecvența acestor tipuri de monede. Semnalăm că în tezaurul de la Simionești, jud. Neamț se întâlnesc două exemplare identice emise în vremea lui Hadrian (nr. 3 din lotul Chetriș cu nr. 66 din tezaurul de la Simionești; nr. 5 din lotul Chetriș cu nr. 69 din tezaurul de la Simionești, anii 134-138 p.Chr) și una de la Antoninus Pius (nr. 7 din lotul Chetriș cu nr. 77 din tezaurul de la Simionești, anii 145-161 p.Chr.)¹⁰.

Dacă încercăm să găsim tipurile monetare din lotul nostru în depozitele care se încheie în primii ani de domnie ai lui Septimius Severus¹¹, vom observa că ele se regăsesc și în structura acestor tezaure. Astfel, emisiunea de la Domitian este înregistrată cu două exemplare, dintre care unul mult mai scăzut ca greutate și dintr-un aliaj cu puțin argint, în compoziția tezaurului de la Puriceni, jud. Neamț¹².

Monede de la Hadrian din tipurile înseriate la noi sunt menționate în descoperirile de la Bacău, jud. Bacău¹³, Oboroceni, jud. Iași¹⁴ și Puriceni, unde se remarcă mai multe emisiuni de tip *Fides Publica*¹⁵. Cele mai multe exemplare îi aparțin lui Antoninus Pius care este prezent în tezaurul de la Bacău¹⁶, în cel de la Ardeoani, jud. Bacău¹⁷ sau Făurei, com. Budești, jud. Neamț¹⁸. Emisiunea mai timpurie din anul 139 p.Chr.

¹⁰ Maria Chițescu, Minodora Ursache, **Tezaurul de denari imperiali descoperit la Simionești, jud. Neamț**, în *SCN*, 4, 1968, p. 385-391.

¹¹ V. Mihăilescu-Bîrliba, **La monnaie romaine chez les dace orientaux**, București, 1980, p. 97-100, tabelul XVI.

¹² Idem, **Tezaurul de denari de la Puriceni (comuna Borlești, jud. Neamț)**, în *Memoria Antiquitatis*, IV-V, 1972, p. 153, nr. 260 și p. 264.

¹³ M. Macrea, **Contribuții la un repertoriu numismatic al Daciei**, în *Anuarul Institutului de Studii Clasice*, Cluj-Napoca, 1, 1928-1932, p. 136-138.

¹⁴ B. Mitrea, Emilia Zaharia, *op.cit.*, p. 110, nr. 376-379, cu monede de la Hadrian din anii 134-138 p.Chr.

¹⁵ V. Mihăilescu-Bîrliba, *op.cit.*, 1972, p. 176-177, nr. 604-610.

¹⁶ M. Macrea, *op.cit.*, p. 136-138.

¹⁷ V. Căpitanu, **Tezaurul monetar de la Ardeoani**, în *Carpica*, 2, 1969, p. 182, nr. 73: 1 ex. din anii 145-161 p.Chr.

¹⁸ Maria Chițescu, V. Ursachi, **Două tezaure romane imperiale descoperite în Moldova**,

apare în depozitul de la Oboroceni¹⁹, în timp ce monede de tip COS III (5 ex.) și FELICITATI AVG sunt menționate în tezaurul de la Puriceni, jud. Neamț²⁰. Denarii cu efigia Faustinei Major de tip *Diva* sunt atestați în aceste ultime descoperiri cu câte două exemplare²¹, precum și la Făurei, jud. Neamț²². Tipul monetar de la Faustina Minor, din timpul vieții, este redat pe o piesă de la Oboroceni și pe alte trei monede de la Puriceni²³. Tot în ultima descoperire, se disting patru exemplare de la Marcus Aurelius caesar, cu *Providentia* pe revers, precum și emiteri din vremea acestui împărat ca *imperator*²⁴.

În continuarea acestui demers, am încercat să comparăm întreaga compoziție a tezaurului de la Racova-Chetriș cu depozitele încheiate în aceeași perioadă. Trecând peste dificultățile de editare a fiecăruia dintre ele, redate mai mult sau mai puțin complet și identificarea monedelor după cataloage de specialitate diferite, ne-am oprit la depozitul de la Oboroceni, jud. Iași, alcătuit din 735 de denari romani de la Nero la Septimius Severus²⁵.

Se constată prezența unor tipuri monetare comune, fiecare reprezentat uneori de câteva piese, începând cu Vespasian²⁶. Situația aceasta continuă la Traian²⁷, Hadrian²⁸, Antoninus Pius²⁹ și Marcus Aurelius³⁰. De la Commodus nu avem decât o singură emiterie de același

în *Carpica*, 2, 1969, p. 152, nr. 30, cu emisiuni din anii 158-159 p.Chr.

¹⁹ B. Mitrea, Emilia Zaharia, *op.cit.*, p. 111, nr. 407.

²⁰ V. Mihăilescu-Bîrliaba, *op.cit.*, 1972, p. 185, nr. 724-728 și p. 191, nr. 812.

²¹ B. Mitrea, Emilia Zaharia, *op.cit.*, p. 114, nr. 494-495; V. Mihăilescu-Bîrliaba, *op.cit.*, 1972, p. 197, nr. 897-898.

²² Maria Chițescu, V. Ursachi, *op.cit.*, p. 152, nr. 33.

²³ V. Mihăilescu-Bîrliaba, *op.cit.*, 1972, p. 198, nr. 914-916; B. Mitrea, Emilia Zaharia, *op.cit.*, p. 118, nr. 591.

²⁴ V. Mihăilescu-Bîrliaba, *op.cit.*, 1972, p. 199, nr. 929-932 (Marcus Aurelius caesar); p. 202, nr. 964 (ca *imperator*); p. 207, nr. 1037 (tip *Divus Antoninus*).

²⁵ B. Mitrea, Emilia Zaharia, *op.cit.*, p. 81-124.

²⁶ *Ibidem*, nr. 35-41, 43-45, 57-64, 69-71, 74, 78 (Vespasian).

²⁷ *Ibidem*, nr. 146-148, 153-155, 156, 157, 158, 166-169, 180, 188, 190, 199, 206-209, 213-214, 225 (Traian).

²⁸ *Ibidem*, nr. 292-293, 308, 353-358, 380-381, 385, 396-398 (Hadrian).

²⁹ *Ibidem*, nr. 414, 421-423, 424, 428, 432-433, 435, 441-442, 452-458, 467-468, 469-473, 474, 475, 477-479, 484-485, 496, 498-499, 501, 507-508, 511-514, 527, 528, 537-538, 542, 543-545, 546-547, 549, 552, 553, 559, 567, 569, 577-582, 585-587 (Antoninus Pius).

³⁰ *Ibidem*, nr. 607, 609, 615-616, 617-620, 623-624, 629-631, 633, 636, 637, 644-645, 648, 649-650, 656, 668-669, 670-672, 673, 676-677 (Marcus Aurelius).

tip³¹. Existența acestor elemente similare între cele două depozite relevă faptul că structura numerarului teaurizat este asemănătoare, cu trăsături înrudite, provenind din anumite emisiuni ale monetăriei romane.

Aceste mari sume de bani au venit deja constituite, fiind plătite ca stipendii încă din vremea lui Antoninus Pius unor formațiuni ale dacilor liberi situate mai ales în centrul Podișului Moldovei³². Tezaurul de la Racova-Chetriș a fost îngropat în ultimul deceniu al sec. II p.Chr concomitent cu alte 13 depozite monetare. Această măsură ar fi fost provocată de un eveniment neașteptat, explicat prin presiunea determinată de venirea goților³³.

Împărați	Tezaur 1951	Lot 1958	TOTAL	Procentual
Otho	1	-	1	0,39 %
Vitellius	1	-	1	0,39 %
Vespasian	19	-	19	7,53 %
Titus	2	-	2	0,79 %
Domitian	-	1	1	0,39 %
Nerva	-	-	-	-
Traian	23	-	23	9,12 %
Hadrian	37	4	41	16,26 %
Antoninus Pius	86	6	92	36,50 %
Marcus Aurelius	53	4	57	22,61 %
Commodus	12	-	12	4,76 %
Septimius Sever	3	-	3	1,19 %
TOTAL	237	15	252	

Fig. 1 . Structura tezaurului de Racova-Chetriș, jud. Bacău
The structure of the hoard of Racova-Chetriș, Bacău County

³¹ Ibidem, nr. 721-722 (Commodus).

³² I. Ioniță, *Istoria Românilor, II. Daco-romani, romanici, alojeni*, București, 2010, p. 483.

³³ B. Mitrea, *La migration des goths reflétée par les trésors de monnaies romaines enfouis en Moldavie*, în *Dacia*, NS, 1, 1957, p. 231; B. Mitrea, Emilia Zaharia, *op.cit.*, p. 91; V. Mihăilescu-Bîrliba, *Circulația monetară la triburile libere de la răsărit de Carpați (sec. II-IV e.n.)*, în *Memoria Antiquitatis*, 2, 1970, p. 335-337; idem, *La monnaie romaine chez les daces orientaux*, București, 1980, p. 97-100.

Planșa I. Monede romane imperiale din tezaurul de la Racova-Chetriș, jud. Bacău: Domitian (1), Hadrian (2-5), Antoninus Pius (6-8)

Plate I. Roman deniers from the hoard of Racova-Chetriș, Bacău County: Domitian (1), Hadrian (2-5), Antoninus Pius (6-8)

Planșa II. Monede romane imperiale din tezaurul de la Racova-Chetriș, jud. Bacău: Faustina Major (9), Marcus Aurelius (10, 12), Antoninus Pius (13), Faustina Minor (11, 14) și Lucilla (15)

Plate II. Roman deniers from the hoard of Racova-Chetriș, Bacău County: Faustina Major (9), Marcus Aurelius (10, 12), Antoninus Pius (13), Faustina Minor (11, 14) and Lucilla (15).